

Vägledning om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt

enligt förordning (2003:598)

Innehållsförteckning

Syfte och övergripande förutsättningar	3
Rollfördelning	4
Kommunen	4
Lokala aktörer	4
Länsstyrelsen	4
Naturvårdsverket	4
Vem kan söka LONA-bidrag? (§ 1 och § 2)	5
Var kan projekt genomföras?	5
Hur lång är projekttiden?	6
Förvaltning av projektens resultat	6
Vad är bidragsberättigat? (1 §)	7
Exempel på kostnader som kommunen kan få bidrag för	8
Tänk tillgänglighet i åtgärderna!	8
Vad är inte bidragsberättigat? (3 §)	9
Åtgärder före länsstyrelsens beslut (3 § 2 punkten a)	10
Åtgärder som följer av skyldighet i lag eller annan författning (3 § 2 punkten)	10
Invasiva främmande arter	11
Kostnader som täcks med stöd enligt någon annan författning (3 § 3 punkten)	11
Ytterligare exempel på kostnader som kommunen inte kan få bidrag för	11
Finansiering av LONA-projekt (4 §)	12
Finansieringsgrad	12
Blandprojekt våtmarker	12
Beräkning av summan	13
Exempel på vad som kan räknas som medfinansiering	13
Exempel på vad som inte kan räknas som medfinansiering	14
Exempel på hur man räknar ihop projektkostnaderna för ett ordinarie LONA-projekt där bidraget max kan uppgå till 50 %	14
Ansökningsdatum	16
Hur går ansökan till?	16
Hur lämnar flera kommuner in en gemensam projektansökan?	16
Lokala aktörer som är verksamma i flera kommuner	17
Prioritering och utbetalning	17
Beslutet (8 § och 14 §)	17
När och hur sker utbetalning? (8 §)	18
Verksamhets- och slutrapport (9–10 §§)	18
Slutbetalning (11 §)	18
Återbetalning (12 §)	18
Förändringar i beslutade projekt	19
Ekonomisk uppföljning av projekt	19
Ansvar	20

Syfte och övergripande förutsättningar

Syftet med följande vägledning är att vara ett stöd i länsstyrelsernas arbete med LONA-bidraget utifrån förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt, LONA-förordningen. Vägledningen kan även användas av kommuner som ansöker om LONA-bidrag och andra aktörer som deltar i LONA-projekt.

Den lokala naturvårdssatsningen (LONA) är ett statligt bidrag med syfte att skydda naturen, göra den tillgänglig för alla samt stimulera kommunernas och andra lokala aktörers långsiktiga engagemang för naturvård och biologisk mångfald. Satsningen ska främja naturvårdsprojekt som bygger på lokala initiativ och delaktighet. Kommunen har därför en viktig roll att tillsammans med andra relevanta aktörer, gärna i samverkan, initiera och genomföra bra lokala projekt. Projekten kan som huvudregel finansieras till högst 50 procent med LONA-bidrag. Sedan år 2018 kan projekt också innebära bland annat restaurering eller anläggande av våtmarker (LONA våtmarker), samt från år 2020 även pollineringsprojekt (LONA pollinering). Våtmarksprojekt kan finansieras upp till 90 procent med LONA-bidrag, medan pollineringsprojekt kan finansieras upp till 50 procent.

Åtgärder för att skydda naturen och göra den tillgänglig för människor, inte minst genom att bevara och utveckla tätortsnära natur, bör stå i fokus för LONA.¹ LONA är också ett viktigt verktyg för att genomföra de miljö kvalitetsmål och friluftslivsmål som har anknytning till naturvård inklusive friluftsliv.

Naturvård handlar om att värna naturens biologiska, sociala och kulturella värden. Det innebär att naturvård bl.a. innefattar arbete med att identifiera och skydda värdefulla arter och områden, förhindra förlusten av biologisk mångfald, arbete för att människan ska kunna använda naturen för friluftsliv och rekreation samt få fortsatt tillgång till de resurser som naturen erbjuder.²

Denna vägledning följer av LONA-förordningen. Det finns mycket information kring hur man handlägger en ansökan på Naturvårdsverkets hemsida och i LONA-manualen.

---

¹ Regeringens proposition Hållbart skydd av naturområden (2008/09:214), s 110.

² Se regeringens skrivelse En samlad naturvårdspolitik (2001/02:173), s- 10f.

Rollfördelning

Kommunen

Kommunen kan inom satsningen söka bidrag hos länsstyrelsen för att genomföra åtgärder, på egen hand eller tillsammans med andra lokala aktörer eller med andra kommuner i gemensamma projekt. Om kommunen beviljas bidrag är kommunen rättsligt och ekonomiskt ansvarig inför länsstyrelsen för genomförandet och redovisning av åtgärderna. I de fall där andra lokala aktörer än kommunen genomför åtgärder bör kommunen upprätta skriftliga avtal med genomförande aktörer för de enskilda åtgärderna. I dessa avtal regleras det som är nödvändigt för åtgärdernas genomförande. Det är kommunen som tar emot bidraget från länsstyrelsen. Det finns inget hinder mot att kommunen använder bidragspengar till ersättning till lokala aktörer som i sin tur genomför naturvårdsåtgärderna. En förutsättning är dock att överenskommelsen mellan kommunen och aktören följer gällande lagstiftning, exempelvis om offentlig upphandling och statsstödsreglerna. Kommunen bör ha en tät kontakt med berörda deltagare för att åtgärder och resultat av projekten ska kunna rapporteras till länsstyrelsen.

Lokala aktörer

Med lokala aktörer menas de som bor eller bedriver verksamhet i kommunen eller regionen, till exempel föreningar (måste inte vara natur-, miljö- eller friluftsföreningar), företag, markägare, privatpersoner, lokala företrädare för statliga myndigheter, universitet, skolor med flera. Dessa kan ta initiativ till projekt, finansiera delar av projekt, själva delta och skapa nätverk mellan de parter som vill medverka. Lokala aktörer har en viktig funktion när det gäller att sprida information och att skapa en dialog mellan olika grupper och kommunen.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen tar emot och granskar ansökningar, prioriterar mellan projekten och beviljar bidrag till kommunen. I beslutet meddelas vilka villkor som ska gälla. Länsstyrelsens roll är också att informera kommuner och lokala aktörer om satsningen och möjligheten att söka bidrag samt stödja kommunerna i deras arbete med ansökan. Länsstyrelsen ska även följa utvecklingen av de projekt som beviljats bidrag och rapportera till Naturvårdsverket om genomförda projekt och resultat.

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket fördelar bidrag till länsstyrelserna, vägleder, samordnar satsningen, följer upp och utvärderar.

Vem kan söka LONA-bidrag? (§ 1 och § 2)

Endast kommuner kan ansöka om och vara mottagare av LONA-bidrag (1–2 §§ LONA-förordningen). Det innebär att någon av följande kan stå bakom en ansökan:

- en enskild kommun,
- flera kommuner gemensamt (bidrag får ges till flera kommuner gemensamt om det bedöms lämpligt och bidraget avser projekt med åtgärder inom samtliga dessa kommuner), eller
- ett kommunalförbund (om kommunen har delegerat frågor om naturvård till ett kommunalförbund). Om kommunen har delegerat det område inom miljö som omfattar LONA-ansökan så räcker det att den frågan har delegerats. Allt ansvar för naturvård behöver inte ha delegerats.

Kommunen är huvudman för samtliga åtgärder kommunen ansöker om bidrag för. En kommunal eller regional stiftelse eller ett kommunalt bolag kan däremot *inte* vara huvudman för ett LONA-projekt.

En/flera lokala aktörer kan ta initiativ till - och efter överenskommelse med kommunen - även driva projekt. De kan även finansiera delar av projekt och skapa nätverk mellan medverkande parter. Kommunen är dock alltid rättsligt och ekonomiskt ansvarig för projektets genomförande och redovisning av åtgärderna även för dessa projekt.

Projekt kan således drivas på något av följande sätt:

- Helkommunalt projekt (utan deltagande av andra aktörer).
- Samarbetsprojekt med andra kommuner eller lokala aktörer där kommunen är en part i själva genomförandet.
- Projekt som genomförs av en/flera lokala aktörer efter överenskommelse med kommunen. För dessa projekt har kommunen dock fortfarande det formella ansvaret för genomförande, slutredovisning till länsstyrelsen och eventuell återbetalning.

Var kan projekt genomföras?

LONA-förordningen innehåller inga begränsningar gällande var ett projekt kan genomföras. I proposition 2008/09:214 *Hållbart skydd av naturområden* (s. 108) anges att ”åtgärder för att skydda naturen och göra den tillgänglig för människor, inte minst genom att bevara och utveckla tätortsnära natur, bör stå i fokus”. Projekt kan avse åtgärder såväl i detaljplanelagt område som utanför. Projekt kan också avse åtgärder på privat mark. I det fall projekt planeras på mark där markägaren inte är delaktig i projektet, ska tillstånd inhämtas från markägaren.

Om en kommun äger mark i en annan kommun, kan den markägande kommunen söka bidrag för åtgärder på den egna marken. Kommunen bör informera berörd kommun om att den ämnar söka bidrag och lämna möjlighet för denna att yttra

sig. Alternativt kan båda kommunerna ansöka gemensamt men en kommun står som ansvarig.

Hur lång är projekttiden?

Ett projekt bör som längst vara fyra år. Efter projektets slutdatum har kommunen tre månader på sig att slutrapportera projektet. Länsstyrelsen kan i undantagsfall besluta om förlängning av projekttiden om godtagbara skäl finns. En anledning skulle till exempel kunna vara att projektet har försenats på grund av utdragna tillståndsprocesser. Om projekttiden behöver förlängas är det viktigt att kommunen kontakter länsstyrelsen i god tid. I beslutet om förlängning fastställer länsstyrelsen ett nytt slutdatum.

Förvaltning av projektens resultat

Vård och förvaltning av områden, naturtyper eller arter kan ibland vara engångsinsatser, men består oftast av kontinuerligt arbete. Dock kan inte LONA-bidrag beviljas till kontinuerlig/ordinarie skötsel. Vid planering och genomförande av ett projekt bör hänsyn redan från början tas till förvaltning av projektets resultat efter projektidens slut. Det är viktigt att tydliggöra vem som i fortsättningen ansvarar för underhåll och bekostar driften. Detta gäller till exempel både skötsel vid restaureringar, anläggningar och skötsel av framtida natur- eller kulturresevat. Även om man genomför ett mindre projekt så som att sätta spänger, stigar och fågeltorn ska man ha en långsiktig plan kring framtida underhåll. En ansökan om restaurering av ett område ska redogöra för hur området ska bevaras och skötas för att inte på nytt förfalla eller växa igen. En restaurering av en hagmark kräver till exempel kontinuerlig hävd i framtiden. Ett avtal med en brukare kan vara ett sätt att säkra den framtida skötseln av ett sådant område.

Erfarenheterna av projekten kan även främja övrigt naturvårdsarbete i en kommun. Om projektet består av kunskapsutbyggnad eller framtagande av underlag i form av till exempel inventeringar, naturvårdsprogram, åtgärdsprogram eller underlag för naturresevat, är det viktigt att materialet används i kommunens fortsatta arbete.

Informationsinsatser och kunskapsspridning innebär också ett fortsatt ansvar och arbete. Det kan vara informationstavlor som behöver hållas i gott skick, foldrar som ska spridas på olika sätt eller en naturskolas fortsatta verksamhet.

Vad är bidragsberättigat? (1 §)

Grundtanken är att det är de lokala idéerna och önskemålen som ska vara drivkraften i projekten och att satsningen ska ge utrymme för många olika slags åtgärder. LONA-projekt ska bidra till att uppfylla generationsmålet för miljöarbetet eller ett eller flera av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmål som har relevans för naturvård inklusive de 10 friluftslivmålen.

Kommunen kan söka bidrag för åtgärder inom någon av följande kategorier (1 § LONA-förordningen):

- 1. Kunskapsuppbyggnad som syftar till att skapa underlag för framtida åtgärder inom naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv.** Till exempel inventeringar av olika naturtyper, värdefulla naturområden eller arter.
- 2. Framtagande av underlag i form av kommunala naturvårdsprogram för genomförande av åtgärder inom naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv.** Till exempel kommunala naturvårdsprogram inklusive friluftsliv, åtgärdsprogram för biologisk mångfald, grönplaner, och underlag till bildande av kommunala natur- och kulturresevat.
- 3. Områdesskydd för att skydda värdefull natur, särskilt sådana natur eller kulturresevat som kommunen beslutar om med stöd av 7 kap. miljöbalken.** Åtgärder som avser hela processen, till exempel kostnader för värdering, förhandling, gränsmarkeringar, framtagande av skötselplan, informationsmöten. Däremot inte kostnader för markåtkomst, det vill säga köpeskilling eller intrångsersättning.
- 4. Vård och förvaltning av områden, naturtyper eller bestånd av arter som bedöms värdefulla från naturvårdssynpunkt, inklusive åtgärder som syftar till att främja friluftsliv och liknande nyttjande av naturområden.** Det kan till exempel röra friluftslivsanläggningar som spänger, vandringsleder, gömslen, vindskydd, eldstäder eller fågeltorn som syftar till att underlätta för besökaren och öka upplevelsen av området. Redan pågående skötsel, till exempel årlig slåtter eller bete, är inte bidragsberättigat. Däremot är nya insatser såsom skötselarbeten och art- och naturtypsinriktade åtgärder m.m. bidragsberättigade. Det måste då röra sig om punktinsatser eller insatser under den begränsade projektiden.
- 5. Restaurering av områden, naturtyper eller bestånd av arter som bedöms värdefulla från naturvårds – och friluftslivssynpunkt.** I begreppet naturvård ingår även friluftsliv. Även nyskapande av naturmiljöer och återetablering av arter kan vara bidragsberättigat, men detta får inte göras på bekostnad av befintliga naturvärden.
- 6. Information, folkbildning och annan kunskapsspridning om naturvård och därmed sammanhängande friluftsliv.** Till exempel naturskoleverk-

samhet, natur- och kulturguidning, studiecirklar, informationstavlor och foldrar om natur- och kulturmiljövärden i kommunen eller friluftslivsguider till naturområden.

7. Restaurering och anläggande av våtmarker, inklusive återvätning av torvmarker, i syfte att

- a) minska utsläppen av växthusgaser,
- b) gynna biologisk mångfald,
- c) minska övergödningen,
- d) åstadkomma anpassningar till ett förändrat klimat, eller
- e) stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden eller öka tillskottet till grundvattnet.

Restaureringsåtgärder kan till exempel vara igenläggning eller pluggning av diken eller restaurering av svämplan vid ett vattendrag. Anläggande av våtmarker kan till exempel vara tvåstegsdiken, eller våtmarker som stärker grundvattnet genom infiltration.

8. Kunskapsuppbyggnad, framtagande av underlag eller annat förberedelsearbete inför restaurering eller anläggande av våtmarker enligt punkt 7.

Till exempel geotekniska undersökningar eller underlag till provningar.

Exempel på kostnader som kommunen kan få bidrag för

- Inköp av material eller tjänster.
- Lönekostnader. Kostnaden för kommunens, privat företags eller statlig myndighets egen arbetstid (lön inklusive lönekostnadspåslag, LKP) inom projektet. Overheadkostnader såsom lokaler, kontorsmaterial eller andra administrativa kostnader bör dock inte medräknas.
- Lönekostnader för kommunanställda skolelever, det vill säga sommararbete utanför skoltid, (lönekostnader plus sociala kostnader minus OH).
- Kostnader för MKB, bygglov eller naturvärdesinventering som följer av en LONA-åtgärd.
- Kostnader för uppföljning. Innan ett projekt avslutas bör en uppföljning av genomförda åtgärder göras så att detta kan redovisas i slutrapporten.

Tänk tillgänglighet i åtgärderna!

Det demokratiska synsättet är viktigt i naturvårds- och friluftslivsarbetet. Att arbeta för allas lika rätt att delta i samhället på lika villkor. Det uttrycks även i Friluftsmål 1 *Tillgänglig natur för alla*³. Det innebär bland annat att möjligheten att vistas i och njuta av natur- och kulturlandskapet är stor och människors olika behov är tillgodosedda. Tillgänglighetsåtgärder kan vara helt nödvändiga för den enskilda individen, men gynnar i praktiken många fler. Att tillgängliggöra handlar

---

³ Friluftsmålen

om att ta bort hinder i miljön så att miljön fungerar att använda för alla. En tumregel är att det som är nödvändigt för några, underlättande för fler och är bekvämt alla. Natur- och kulturmiljöer är till för alla och så många LONA-projekt som möjligt bör i möjligast mån därför uppnå en grundläggande nivå av tillgänglighet. Alla projekt kan inte göras tillgängliga för alla av olika anledningar, men ett projekt kan alltid göras mer tillgängligt för fler om man har ett inkluderande arbetssätt och tänk. Det är viktigt att tänka tillgänglighet i alla delar i ett projekt, att försöka inkludera tillgänglighetsperspektivet i allt från projektstart, planering och genomförande till invigning. Men även hur man informerar om området när projektet är klart. Tillgänglighet handlar om allt som anläggs och byggs till naturvägledning och information.

Det finns olika krav i lagstiftningar, förordningar, allmänna råd kring vad som ska och bör genomföras. Det är viktigt att du vet vilka regler och krav som ställs på just ditt projekt. För att få stöd, vägledning och ökad kunskap kring tillgänglighet, funktionsnedsättningar, gällande lagstiftning, planering och genomförande av tillgänglighetsarbetet i LONA-projekt så kan du ta del av handboken:

*”Tillgängliga natur- och kulturområden En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer*⁴, som du hittar på Naturvårdsverkets hemsida. Den fungerar lika bra att använda inom som utanför skyddade natur- och kulturområden. Du kan också genomföra en webbutbildning som baseras på handboken för att få ökad kunskap⁵. Har du specifika frågor kring bygglov, byggnationer och andra frågor kring byggnationer är din kommun ett stöd för dig. Även om du inte kan nå alla, så kan du nå många!

Vad är inte bidragsberättigat? (3 §)

Enligt 3 § LONA-förordningen får bidrag inte ges till vinstdrivande verksamhet, åtgärder som har påbörjats innan länsstyrelsen har beslutat att ge bidrag, åtgärder som följer av skyldighet i lag eller författning eller avse kostnader som täcks med stöd enligt någon annan författning.

Bidrag får inte ges till vinstdrivande verksamhet (3 § 1 punkten)

Ansvarig för projekten och mottagare av LONA-bidraget är alltid kommunen. Enligt LONA-förordningen får bidrag inte ges till vinstdrivande verksamhet. Med vinstdrivande verksamhet avses all offentlig eller privat verksamhet som bedrivs med vinstsyfte oavsett verksamhetens karaktär. Bestämmelsen om att bidrag inte får ges till vinstdrivande verksamhet hindrar att bidrag går till en vinstdrivande del inom kommunen. Det tar även sikte på att det som byggs/anläggs/skapas med LONA-medlen inte ska vara något vinstdrivande. Till exempel kan kommunen inte få LONA-medel för att anlägga en park som ska vara vinstdrivande, även om delar av parken gynnar den biologiska mångfalden. Det finns dock inte något som hindrar att till exempel en naturguide tar betalt för guidning vid en våtmark som anlagts inom ett LONA-projekt.

⁴ Tillgängliga natur- och kulturområden (naturvårdsverket.se)

⁵ Webbutbildning Tillgängliga natur- och kulturområden

Det är också möjligt för ett företag eller någon annan vinstdrivande aktör att delta i ett projekt som medfinansiar. Så länge syftet med projektet eller åtgärden inte är vinstdrivande spelar det ingen roll om den som genomför eller medfinansierar projektet är vinstdrivande. Bestämmelsen om att bidrag inte får ges till vinstdrivande verksamhet tar inte heller sikte på de fall då kommunen anlitar en konsult/ett företag som fakturerar kommunen. Detta är i stället en faktisk kostnad som kan räknas in i projektkostnaderna. Om kommunen använder sig av ett företag eller annan vinstdrivande aktör för genomförandet så måste den dock göra det med iakttagande av reglerna för offentlig upphandling och statsstöd.

Om en vinst mot förmodan skulle uppkomma inom ramen för ett projekts genomförande så ska dessa kostnader dras av i kostnadsberäkningen.

Konkurrensverket och Upphandlingsmyndigheten är centrala myndigheter med ansvar för frågor om konkurrens. Beträffande statsstöd så finns riktlinjer och andra vägledande dokument tillgängliga via Europeiska kommissionens hemsida⁶. Vid frågor om upphandling får kommunerna vända sig till sina egna jurister eller till Upphandlingsmyndigheten.

Åtgärder före länsstyrelsens beslut (3 § 2 punkten a)

Åtgärder som påbörjats innan länsstyrelsen har fattat beslut om bidrag är inte bidragsberättigade. När det gäller kostnader som avser åtgärder enligt 1 § 8 LONA-förordningen (förberedelsearbete inför våtmarksprojekt) får dessa dock medräknas som medfinansiering även om de uppkommit före länsstyrelsen fattat sitt beslut (4 § andra stycket förordningen). Det är länsstyrelsen som avgör vilken tidsaspekt som kan vara relevant för förberedelsearbetet inför våtmarksprojekt och som kan tas med som medfinansiering. I vissa fall kan förberedelsearbetet vara flera år gamla men fortfarande anses relevant. I andra fall kan materialet vara inaktuell efter bra några år. Arbetet ska ha genomförts och finansierats av samma huvudman som ansöker om åtgärden, om detta ska tas med som medfinansiering. Bidraget får dock inte täcka sådana kostnader (se vidare under rubriken Finansiering av LONA-projekt).

Åtgärder som följer av skyldighet i lag eller annan författning (3 § 2 punkten)

LONA-bidrag får inte heller avse åtgärder som följer av skyldighet i lag eller annan författning. I den mån kommunen eller någon annan aktör är skyldig att vidta en viss åtgärd enligt lag eller annan författning kan LONA-bidrag inte finansiera åtgärden. Ett exempel kan vara att det ibland finns krav i lag på att kommunen ska upprätta en MKB eller utföra en naturinventering när kommunen utför en annan åtgärd än ett LONA-projekt. Skyddsåtgärder i samband med exploatering/åtgärder, för att undvika skada på arter som är skyddade i

---

⁶ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/legislation.html.

Se framför allt Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (Guidance on the notion of State aid).

artskyddsförordningen, är ett annat exempel. Sådana åtgärder är i så fall inte bidragsberättigade. Det kan också röra sig om åtgärder som ska vidtas enligt dom, föreläggande eller annat beslut från en myndighet (såsom skötselåtaganden). Det kan röra sig om åtgärder som en fastighetsägare enligt lag är skyldig att utföra på sin fastighet. Bidrag kan dock ges till åtgärder som motsvarar högre krav än vad som följer av lagar och andra författningar. Om krav på en MKB, bygglov eller naturvärdesinventering följer av en åtgärd som inte är kopplat till en LONA-åtgärd så är den alltså inte bidragsberättigad.

Invasiva främmande arter

Det nationella arbetet med invasiva främmande arter regleras i EU:s förordning (EU) nr 1143/2014 samt genom EU:s förteckning över invasiva främmande arter⁷. Utrotningsåtgärder, eller andra åtgärder som följer av lag, exempelvis utrotning av arter som finns med i EU:s förteckning är inte bidragsberättigat. Andra åtgärder som exempelvis inventering, metodutveckling eller informationsspridning räknas dock som bidragsberättigade åtgärder. Det finns ingen skyldighet enligt lag att utrota invasiva främmande arter som inte finns med i EU:s förteckning. Detta innebär att bekämpning av olistade arter är en bidragsberättigad åtgärd.

Kostnader som täcks med stöd enligt någon annan författning (3 § 3 punkten)

Bidrag får inte avse kostnader som täcks med stöd enligt någon annan författning. Bestämmelsen tar sikte på att undvika dubbelfinansiering av hela eller delar av åtgärder. Ett exempel på kostnader som täcks med stöd i annan författning kan vara att kommunen redan beviljats statligt stöd för kostnaderna eller att någon aktör som ska genomföra en åtgärd beviljats stöd för samma åtgärd enligt förordningen (2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder. Detta kan särskilt vara aktuellt vid bidrag för åtgärder som avser våtmark. Andra statligt finansierade bidrag kan dock utgöra medfinansiering (se nedan).

Ytterligare exempel på kostnader som kommunen inte kan få bidrag för

- Ideellt arbete (innebär inte någon faktisk kostnad). Ideellt arbete kan dock räknas som medfinansiering.
- Overheadkostnader.
- Kostnader kopplade till markupplåtelser, t.ex. kostnader för markinköp eller olika typer av intrångsersättning till markägare kan inte finansieras genom LONA-bidraget. Enligt Naturvårdsverkets tolkning innefattas sådana kostnader inte i de naturvårdsåtgärder som räknas upp i 1 § LONA-förordningen, exempelvis åtgärder som avser områdesskydd för att skydda värdefull natur (punkt 3) eller restaurering och anläggande av våtmarker (punkt 7). När det gäller stöd till kommunalt områdesskydd pekas i förarbetena på den särskilda ordning som gäller för statsbidrag för markersättningar, vilket kommuner kan ansöka om hos Naturvårdsverket. Som exempel på LONA-åtgärder nämns i stället

---

⁷ <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Artskydd/invasiva-frammande-arter-vagledning/Invasiva-frammande-arter-vagledning/>

inventeringar, framtagande av beslutshandlingar och skötselplaner (prop. 2008/09:214, s. 107 f). För mer information om vad som gäller för markåtkomstbidrag, se Naturvårdsverkets vägledning (Vägledning för statligt bidrag till markåtkomstbidrag till kommuner för skydd av värdefull natur, 2016-06-20).

- Mervärdesskatt (moms) är inte bidragsgrundande som regel, det vill säga momsen ska inte finnas med i ansökan om bidrag. I de fall den som utför åtgärden inte har möjlighet att dra av moms är dock denna bidragsgrundande. Om moms är inkluderat i kostnaden för en åtgärd ska detta anges i ansökan. Det är ”köparens” avdragsrätt för moms som avgör om den blir en kostnad eller inte. Om ett företag fakturerar till kommunen ska moms inte räknas med i totalkostnaden, om kommunen kan dra av momsen. Det är bara den faktiska kostnaden som räknas.
- Kommunen kan inte söka bidrag för att starta en stiftelse eller fond där bidraget skulle fungera som ett grundkapital för stiftelsen eller fonden.

Finansiering av LONA-projekt (4 §)

Finansieringsgrad

LONA-bidraget får täcka högst 50 procent av de stödberättigade kostnaderna inom kategorierna i 1 § 1–6 (ordinarie LONA) och högst 90 procent av de stödberättigande kostnaderna inom kategorierna i 1 § 7–8 (LONA våtmarker).

Den resterande delen av den totala projektkostnaden kan finansieras av den sökande eller via andra finansiärer, som till exempel statliga myndigheter, kommuner, stiftelser, föreningar eller enskilda personer (detta benämns i det följande medfinansieringen). Medfinansiering avser alltså den del av kostnaden för ett LONA-projekt, som inte täcks av LONA-bidraget.

Inom ett projekt kan det finnas åtgärder som är finansierade med LONA-bidrag till 100 procent och åtgärder som det inte alls söks bidrag för. Det viktiga är att den totala finansieringsgraden (LONA-bidraget) inte överstiger 50 respektive 90 procent för hela projektet.

Med kostnader avses samtliga kostnader för projektet, vilket inte nödvändigtvis bara behöver vara kommunens faktiska kostnader. Även t.ex. ideell arbetstid kan räknas med. Inom LONA kan man medfinansiera (täcka upp resten av kostnaden) med andra bidrag, fränsett bidrag från 1:3-anslaget (Åtgärder för värdefull natur) där LONA ingår.

Blandprojekt våtmarker

Blandprojekt är projekt som innehåller både åtgärder inom 1 § 1–6, ordinarie LONA, och åtgärder inom 1 § 7–8, LONA våtmark. Ett exempel är ett projekt där man vill anlägga en våtmark och i anslutning till denna uppföra ett fågeltorn. För blandprojekt är åtgärdskategorierna i 1 § 1–6 bidragsberättigade med upp till 50

procent och får betalas med medel från LONA våtmark om det sker inom ett våtmarksprojekt. Finansieringsgraden får då uppgå till max 50 procent för dessa åtgärder.

Beräkning av summan

I beräkningen av summan av kostnaderna för samtliga åtgärder (det vill säga både åtgärder som täcks av LONA-bidrag och åtgärder som täcks genom medfinansiering) får endast medräknas kostnader för bidragsberättigade åtgärder. Det måste alltså röra sig om åtgärder som anges i 1 § LONA-förordningen. Åtgärder som är undantagna enligt 3 § 2 förordningen får inte heller räknas med, det vill säga åtgärder som följer av skyldighet i lag eller annan författning eller åtgärder som har påbörjats innan länsstyrelsen har beslutat att ge bidrag. Obs! Kostnader för förberedelsearbete inför restaurering eller anläggande av våtmark får räknas som medfinansiering även om dessa påbörjats före länsstyrelsens beslut. Bidraget får dock inte täcka sådana kostnader (se 4 § andra stycket förordningen).

Ideellt arbete och annan medfinansiering utgör minst 50 % av kostnaderna i ett projekt (10 % i våtmarksprojekt). Maximalt bidrag är 50 % alternativt 90 % av projektkostnaderna. Om de faktiska kostnaderna understiger 50 % alternativt 90 % får bidraget inte överstiga de faktiska kostnaderna. Skulle bidraget överstiga de faktiska kostnaderna i ett sådant exempel skulle projektet gå med vinst, vilket inte är tillåtet (se exempel på sid 14 och 15)

Exempel på vad som kan räknas som medfinansiering

- Kommun, företag eller ideella aktörer kan medfinansiera genom kontanta medel eller genom arbetstid (lönekostnader plus sociala kostnader minus OH). När det gäller medfinansiering i form av löner så ska bara den faktiska lönekostnaden beräknas, dvs lön och lönekostnadspåslag (sociala avgifter, pension mm) och ingen overhead eller vinstmarginal.
- Lönekostnader för kommunanställda skolelever, det vill säga sommararbete utanför skoltid, (lönekostnader plus sociala kostnader minus OH).
- Universitets elever som bidrar i projekt med ex. nödvändigt kunskapsunderlag, kan utgöra medfinansiering med högst 200 kr/timme. En bedömning måste dock göras i varje enskilt fall. Omfattningen av studentens arbetade tid kan uppskattas till hur lång tid det skulle ha tagit för en konsult att göra jobbet. Detta betyder att om man har haft en student som har gjort ett examensarbete under en hel termin kan man inte sätta upp en hel termins arbete utan endast de delar som direkt kopplar till projektet.
- Ideellt arbete (enligt schablon högst 200 kr/timme). Värdet av ideellt arbete kan utgöra medfinansiering. Åtgärder som avses utföras ideellt eller av personer som erhåller stöd eller annat bidrag från stat eller kommun kan räknas som medfinansiering till ett värde av högst 200 kronor per timme.
- Ideellt arbete som utgör medfinansiering med 200 kr per timme kan utföras av föreningar eller liknande, men även av privatpersoner.

- För personer som arbetstränar, och där lönen inte kommer från 1:3-anslaget (Åtgärder för värdefull natur), får arbetstid tas med som medfinansiering. Då räknar man med samma belopp som för ideell arbetstid, 200 kr per timme.
- Arbetstid från naturnära jobb kan räknas som medfinansiering till LONA, eftersom endast 5 % kommer från 1:3-anslaget (Åtgärder för värdefull natur). Även här räknar man med samma belopp som för ideell arbetstid, 200 kr per timme.
- Kostnader för förberedelsearbete inför våtmarksprojekt, även när åtgärderna har påbörjats före länsstyrelsens beslut.
- Andra typer av statliga bidrag som går att kombinera med LONA (t.ex. bidrag för landsbygdsutvecklingsåtgärder).
- Kostnader för åtgärder inom vinstdrivande verksamhet i kommunen, under förutsättning att åtgärderna i sig är att betrakta som LONA-åtgärder enligt 1 § LONA-förordningen.

Exempel på vad som inte kan räknas som medfinansiering

- Åtgärder för värdefull natur som finansieras med 1:3-anslaget (åtgärder för värdefull natur) kan inte användas som medfinansiering. Det gäller till exempel ”skötselmedel”, medel för åtgärder inom åtgärdsprogram för hotade arter, för kalkningsverksamhet, inventeringar inom ramen för områdesskydd, rovdjursersättningar eller rovdjursinformation.
- Värde av mark där åtgärder avser utföras kan inte heller räknas som medfinansiering.
- Efterskänkning av virke, upplåtelse av boende eller lokal kan inte heller räknas in.
- Kostnader för åtgärder som följer av skyldighet i lag (3 § 2 b LONA-förordningen). Se stycke på sid 10).
- Kostnader för åtgärder som har påbörjats innan länsstyrelsen har beslutat att ge bidrag (utom om det rör sig om förberedelser inför våtmarksprojekt) (se 3 § 2 a och 4 § andra stycket LONA-förordningen).
- Skolelevers arbete på skoltid kan inte räknas som ideellt arbete (dock ej universitetselever, se stycke ovan).
- Det går inte att medfinansiera med en uppskattad offertkostnad.

Exempel på hur man räknar ihop projektkostnaderna för ett ordinarie LONA-projekt där bidraget max kan uppgå till 50 %

Projektansökan 1:

Exempel på hur ett företag kan medfinansiera ett LONA-projekt.

En kommun söker bidrag för att anlägga en äng och gynna pollinatörer. Projektet kostar 150 000 kr.

De har tre åtgärder med i projektet:

1: Röja den igenväxta ängen (kostnad 50 000 kr)

- 2: Plantera in ängsväxter (kostnad 50 000 kr)
3. Skapa boplatser för vilda pollinatörer (kostnad 50 000 kr)

Projektets totalsumma är 150 000 kronor. Bidraget kan då bli maximalt 75 000 kr, dvs 50 % av projektets totalsumma.

I åtgärd 1 säger ett företag att de inte behöver få betalt för sin arbetstid utan kommunen kan använda detta som medfinansiering. Så 50 000 är medfinansiering i form av arbetstid från företaget och kommunen går in med 25 000 i kontanta medel. Projektet beräknas fortfarande kosta 150 000 kr och bidraget kan då bli maximalt 75 000 kr.

Projektansökan 2:

En kommun söker bidrag för ett projekt som kostar 350 000 kr, varav:

1. 200 000 kr i faktiska kostnader (lönekostnader, köpta tjänster m.m.),
2. 50 000 kr i ideellt arbete
3. 100 000 kr för åtgärder som täcks av andra statliga bidrag som går att kombinera med LONA.

Projektets totalsumma är 350 000 kronor. Bidraget kan då vara maximalt 175 000 kr, dvs 50 % av projektets totalsumma. Medfinansiering sker genom 50 000 kr ideell tid, 100 000 kr i annat statligt bidrag och 25 000 kr från kommunen/aktören.

Projektansökan 3:

En kommun söker bidrag för ett projekt som kostar 500 000 kr, varav:

1. 200 000 kr i faktiska kostnader (lönekostnader, köpta tjänster m.m.)
2. 200 000 kr i ideellt arbete
3. 100 000 kr för åtgärder som täcks av andra statliga bidrag som går att kombinera med LONA.

Projektets totalsumma och bidragsberättigande åtgärder är 500 000 kronor. Bidragsbelopp maximalt 200 000 kr för att man inte kan få mer i bidrag än de faktiska kostnaderna. Medfinansiering sker med 200 000 kr ideell tid och 100 000 kr i annat statligt bidrag, totalt 300 000 kr av projektkostnaden på 500 000 kr.

Projektansökan 4:

En kommun söker bidrag för ett projekt som kostar 350 000 kr, varav:

1. 200 000 kr i faktiska kostnader (lönekostnader, köpta tjänster m.m.)
2. 50 000 kr i ideellt arbete
3. 100 000 kr för åtgärder som kommunen är skyldig att göra enligt lag (ska egentligen inte redovisas i ansökan).

Projektets totalsumma är 350 000 kr, men de bidragsberättigande åtgärderna är endast 250 000 kr. Åtgärd 3 kan ej beviljas bidrag och ska därmed utgå. Bidragsbelopp blir maximalt 125 000 kr. Medfinansiering sker med 50 000 kr ideell tid och 75 000 kr från kommunen/aktören.

Projektansökan 5:

En kommun söker bidrag för ett projekt som kostar 800 000 kr, varav:

1. 100 000 kr i faktiska kostnader (inköpta tjänster och material m.m.)
2. 400 000 kr i ideellt arbete
3. 300 000 kr för åtgärder som täcks av andra statliga bidrag som går att kombinera med LONA.

Projektets totalsumma och bidragsberättigande åtgärder är 800 000 kr. Bidragsbelopp maximalt 100 000 kr för att man inte kan få mer i bidrag än de faktiska kostnaderna. Medfinansiering sker med 400 000 kr ideell tid och 300 000 kr i annat statligt bidrag, totalt 700 000 kr av projektkostnaden på 800 000 kr.

Ansökningsdatum

Se Naturvårdsverkets webb för aktuella ansökningsdatum. LONA-tjänsten är öppet för registrering året runt.

Hur går ansökan till?

Ansökan registreras i LONA-tjänsten, (<http://lona.naturvardsverket.se>). Ansökan ska skrivas ut och under av behörig företrädare och sedan skickas in till länsstyrelsen (om det ska ske per post eller e-post kan variera från län till län). Mer information om innehåll i ansökan finns på Naturvårdsverkets webbplats [LONA – Lokala naturvårdssatsningen \(naturvardsverket.se\)](http://lona.naturvardsverket.se). Projekt kan registreras av både kommun och initiativtagare (ideell förening eller annan som planerar att driva projektet). Kommunen ansvarar för hela ansökan till länsstyrelsen, oavsett vem som genomför projekten. Länsstyrelsen kan begära kompletteringar till ansökan om så behövs.

Hur lämnar flera kommuner in en gemensam projektansökan?

När flera kommuner söker ett projekt gemensamt kan de lämna in en gemensam ansökan, (2 § LONA-förordningen). Kommunerna får bestämma vilken kommun som ansöker, tar emot bidrag samt redovisar resultaten, och detta ska framgå i ansökan.

När flera kommuner går ihop och söker ett gemensamt projekt i olika län kan flera separata ansökningar skickas in till respektive länsstyrelse. Ett län kan även bevilja bidrag till en kommun i ett annat län om kommunerna valt att skicka in en gemensam ansökan.

I ett gemensamt projekt som delats upp i flera ansökningar ska resultatet redovisas i separata rapporter. En gemensam rapport bör även göras där samtliga deltagande kommuner tillsammans redovisar resultatet ur ett regionalt perspektiv.

Lokala aktörer som är verksamma i flera kommuner

Om en lokal aktör, till exempel en förening, vill utföra åtgärder i flera olika kommuner inom samma projekt kan ansökan antingen skickas från var och en av kommunerna till länsstyrelsen eller så kan en av kommunerna stå för ansökan, efter överenskommelse med övriga administrativt eller ekonomiskt delaktiga kommuner.

Prioritering och utbetalning

Frågor om bidrag prövas av länsstyrelsen i det län där projektet huvudsakligen avses genomföras (5 § förordningen). När ansökan inkommit gör länsstyrelsen en samlad bedömning av alla ansökningar och fattar beslut om vilka projekt som får bidrag. Enligt 7 § förordningen ska länsstyrelsen när den prövar en ansökan om bidrag särskilt beakta hur väl åtgärderna med hänsyn till projektets totalkostnad är ägnade att från naturvårdssynpunkt uppfylla det resultat som avses med projektet. Kommunen kan vid behov prioritera mellan projekten genom att rangordna dem i LONA-tjänsten (tidigare LONA-registret), se [Manual för LONAdatabas \(naturvardsverket.se\)](#) på Naturvårdsverket. Det är dock länsstyrelsen som väljer om den tar hänsyn till prioriteringen eller inte.

Syftet och det förväntade resultatet är det viktiga vid en bedömning av ett projekt. Länsstyrelsen bör vid granskningen även beakta andra kriterier som finner stöd i syftet med LONA. Exempel på sådana kriterier är integrering av natur- och kulturmiljövård, jämställdhet, integration, folkhälsa, främjande av friluftsliv, tätortsnära natur, samverkan mellan flera parter, samverkan mellan flera sakområden, funktionshindrade och äldre medborgare, barn och ungdomar. Exempelen ska inte ses som styrande för bedömningen av en ansökan utan är ett stöd för en konsekvent genomgång av alla ansökningar. Länsstyrelsen kan besluta om bidrag till hela eller delar av en ansökan från en kommun.

Beslutet (8 § och 14 §)

I beslutet om bidrag bör det framgå vilket projekt och vilka åtgärder som beviljats bidrag, hur stort bidrag som preliminärt beviljats, vilka villkor som gäller för att bidrag ska utbetalas, när bidrag utbetalas och när slutrapportering ska ske. Det slutliga bidraget fastställs i och med att projektets slutrapport godkänns. I beslutet framgår också vilka resultat som projektet/projekten ska uppnå (8 § förordningen). Länsstyrelsens beslut kan inte överklagas (14 § förordningen). När projekt inte beviljas bidrag bör kommunen meddelas om detta i särskilt beslut från länsstyrelsen. I beslutet bör framgå varför ansökan avslagits. Om ansökan uppfyller förordningens krav och skälet till avslag är brist på medel, bör den

sökande upplysas om att denne kan söka igen för samma projekt vid nästa ansökningstillfälle.

När och hur sker utbetalning? (8 §)

Utbetalning sker tidigast direkt i samband med beslut och i enlighet med länsstyrelsens rutiner. Utbetalning av bidrag för åtgärder som sträcker sig över mer än ett år ska fördelas över dessa år efter behov och tillgång på medel. Högst 75 procent av det budgeterade totala bidraget till projektet får betalas ut innan slutrapporten lämnats in och inte förrän då ska länsstyrelsen bestämma bidragets slutliga storlek. I de fall projektets kostnader har ökat kan länsstyrelsen bevilja ytterligare bidrag om kostnadsökningen anses berättigad, kommunen har ansökt om mer bidrag och länsstyrelsen har tillräckliga medel. I beslutet om bidrag framgår när och hur utbetalning sker.

Länsstyrelsen får endast fatta beslut som innebär utbetalningar som ligger inom ramen för respektive års fördelade medel. Bidrag till projekt som inte blir genomförda (och därmed inte utbetalade) eller återbetalda bidrag kan användas av respektive län för beslut om ytterligare bidrag till pågående projekt eller bidrag till nya projekt (som tidigare fått avslag) med utbetalning det innevarande året.

Verksamhets- och slutrapport (9–10 §§)

Enligt 9 § förordningen ska kommunen senast den 1 mars varje år (beslutsåret undantaget) lämna in en verksamhetsrapport för de åtgärder som utförts under föregående kalenderår. Verksamhetsrapporten (delrapportering) redovisas via LONA-tjänsten (tidigare LONA-registret).

Enligt 10 § förordningen ska kommunen efter att projektet genomförts upprätta en slutrapport och lämna den till länsstyrelsen. Slutrapporten skickas in till länsstyrelsen (om det ska ske via post eller e-post varierar från län till län). Om inte slutrapport lämnas till länsstyrelsen, trots påminnelser, kan länsstyrelsen fatta beslut om att bidraget helt ska återbetalas.

Innan avslut av ett projekt bör kommunen göra en uppföljning av genomförda åtgärder så att detta kan redovisas i slutrapporten. Kostnaden för en uppföljning kan ingå i projektets totalbudget och är bidragsberättigad.

Slutbetalning (11 §)

När ett projekt är avslutat och länsstyrelsen godkänt slutrapporten från projektet ska länsstyrelsen slutligt bestämma bidragets storlek och slutbetalning kan ske.

Återbetalning (12 §)

Länsstyrelsen kan, efter att ha granskat slutrapporten, besluta att hela eller delar av stödet ska återbetalas om:

- en åtgärd i projektet i väsentliga avseenden avviker från villkor i beslutet,

- en åtgärd inte har genomförts eller i något väsentligt avseende ändrat inriktning utan länsstyrelsens medgivande,
- oriktiga eller ofullständiga uppgifter i ansökan eller bidrag getts med felaktigt eller för högt belopp och detta orsakats av kommunen på annat sätt, eller
- bidraget getts med felaktigt eller för högt belopp och sökanden skäligen borde ha insett detta.

Den sökande kommunen har då skyldighet att återbetala det belopp som fastställs av länsstyrelsen. Ett exempel är att projektet har blivit avsevärt mycket billigare än beräknat, så att det redan utbetalade bidraget överstiger bidragets gräns på maximalt 50 alternativt 90 procent av den slutliga kostnaden. I beslutet ska anges datum för när eventuell återbetalning av bidrag senast ska ske.

Förändringar i beslutade projekt

Förändringar i projekt ska godkännas av länsstyrelsen. Om bedömningen görs att en åtgärd behöver mer bidrag så gäller samma krav som i den övriga finansieringen, det vill säga högst 50 procent LONA-bidrag för summan av åtgärder inom åtgärdskategorierna 1–6 (ordinarie LONA) samt 90 procent inom åtgärdskategorierna 7–8 (LONA våtmark).

Om projekttiden behöver förlängas är det viktigt att kommunen kontaktar länsstyrelsen i god tid. Länsstyrelsen kan besluta om förlängning av ett projekt och i beslutet ska nytt slutdatum fastställas (se även under rubriken Hur lång är projekttiden?).

Ekonomisk uppföljning av projekt

Kostnader i projekt ska kunna styrkas med fakturor och bevis på betalningar av dessa. Länsstyrelsen bör när de bedömer det lämpligt begära ut handlingar som styrker kostnaderna.

Uppföljning av medfinansiering i form av nedlagd tid i projekt (arbetstid) görs med hjälp av tidsredovisning. Tidsredovisningen ska kunna styrkas av de personer som har deltagit i projektet. Detta gäller även ideell arbetstid om det är så att detta ingår som medfinansiering. Om inte något tidsredovisningssystem används kan man använda en projektdagbok. Om det är en enskild firma som går in med medfinansiering i form av arbetstid, och där denne inte regelmässigt tar ut en lön, kan en rimlighetsbedömning av lönekostnaden i projektet göras.

Medfinansiering i form av kontanta medel ska kunna styrkas med till exempel kvitton eller fakturor. Det kan till exempel vara kvitton för inköp, resekostnader eller drivmedel. Offerter kan däremot inte ses som tillräckligt underlag för att

styrka kostnader. Företag kan därmed inte medfinansiera med en uppskattad offertkostnad.

Om en ideell aktör tar in ett företag (underleverantör) i ett projekt och får en kostnad/faktura för detta så måste den ideella aktören i sin tur antingen fakturera kommunen, eller ha en fullmakt från kommunen. Med en fullmakt kan fakturan ställas till den ideella föreningen så som ombud för kommunen.

Ansvar

När andra aktörer driver projekt

Det är alltid kommunen som söker bidraget, men en annan aktör t.ex. en ideell organisation, kan driva projektet själv eller i samarbete med kommunen. Det är dock alltid kommunen som är ekonomiskt och juridiskt ansvarig och alltid bara kommunen som är bidragsmottagare.

Ansvar under ett projekts genomförande

Under ett projekts genomförande finns det andra regler än LONA-förordningen som hanterar skador, olyckor m.m. Exempelvis regleras arbetsskador i annan lagstiftning. Om olyckor leder till utsläpp eller motsvarande i naturen är huvudregeln inom miljörätten att det är förorenaren som betalar. Vem som anses som förorenare måste bedömas i varje enskilt fall.

Ansvar efter ett projekt har avslutats

När ett LONA-projekt avslutas är det viktigt att det fortsatta löpande underhållet har bestämts. Sådant underhållsansvar bör skrivas över på exempelvis markägaren, kommunen eller den som är initiativtagen. Det fortsatta underhållsansvaret bör således vara fastställt och regleras lämpligen genom avtal.